

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بسمه تعالی

گزارش وضعیت اقتصادی – تجاری کشاورزی و آب استان خراسان رضوی

ارائه دهنده:

دفتر کشاورزی – کمیسیون کشاورزی و آب
اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

مرداد ۱۳۹۵

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

سرفصل ها

- ۳.....سیمای اقتصاد کشاورزی استان
- ۱۰.....وضعیت آب استان و بهره وری از آن
- ۱۸.....وضعیت اقتصادی تجارت محصولات کشاورزی و سایر بخش های مرتبط
- ۱۹.....فرصت های توسعه سرمایه گذاری بخش کشاورزی استان
- ۲۴.....درخواست ها و پیشنهادات

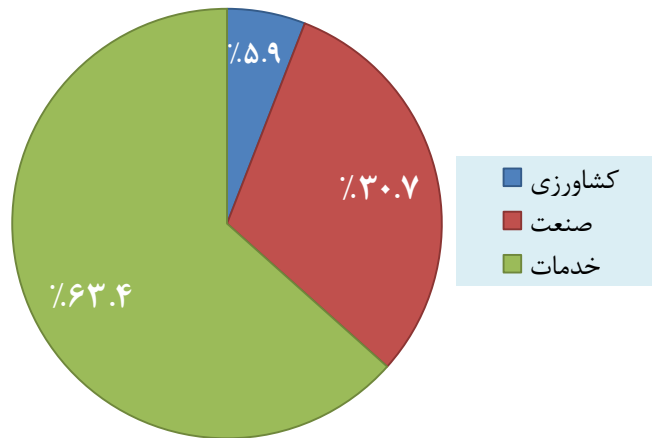

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

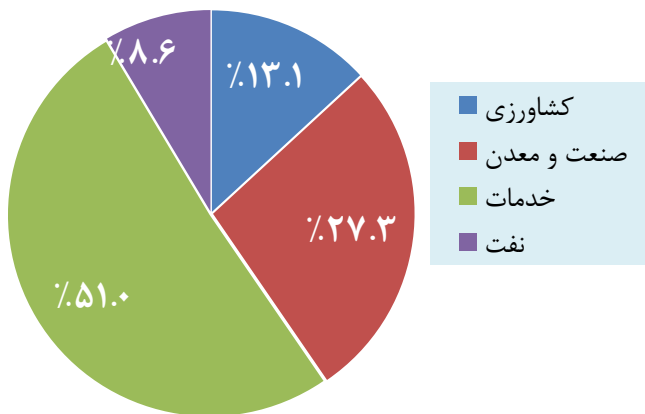
بخش اول: سیمای اقتصاد کشاورزی استان

سهم بخش کشاورزی استان و ایران در تولید ناخالص داخلی

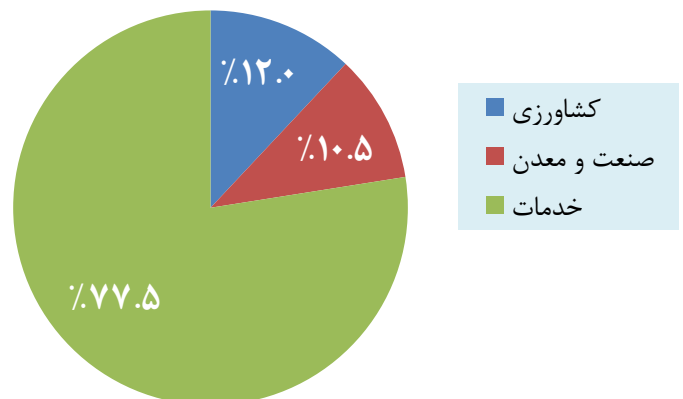
در جهان در فرآیند توسعه سهم کشاورزی از تولید ناخالص داخلی کاهش می یابد اما در کشورهای در حال توسعه سهم کشاورزی از تولید ناخالص داخلی زیاد می باشد و این حقیقت عقب ماندگی در کشاورزی ایران و بالاخص در کشاورزی خراسان رضوی می باشد.

جهان

ایران

خراسان رضوی

* منابع: بانک جهانی، بانک مرکزی و آمارنامه سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ارزش تولیدات بخش کشاورزی

حقیقت عقب ماندگی کشاورزی ایران و استان نسبت به برخی کشورهای منطقه در سند چشم انداز ۱۴۰۴، نه در مقایسه با کشورهای پیشرفته جهان!

عنوان	واحد	ایران	ترکیه	اردن	لبنان	فلسطین اشغالی	خراسان رضوی*
سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی	درصد	۱۳	۷	۲	۵	۲	۱۳/۴
سهم کشور در ارزش تولید ناخالص کشاورزی جهان	درصد	۱/۵۰	۲/۷۰	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۱۶	۰

منبع: www.FAO.org

* محاسبات محقق بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی

وضعیت شاغلین بخش کشاورزی

عنوان	واحد	ایران	ترکیه	اردن	لبنان	فلسطین اشغالی	خراسان رضوی*
جمعیت بخش کشاورزی	درصد	۲۲/۸۹	۲۱/۶۰	۷/۰۹	۲/۲۳	۱/۹۵	۲۴
جمعیت شاغلین بخش کشاورزی به فعالان	درصد	۲۳/۹۷	۳۶/۳۳	۷/۷۰	۲/۵۴	۲/۱۴	۳۴

* جمعیت کشاورزی کشور مشتمل بر تمام افرادی است که از نظر اقتصادی در کشاورزی فعالند بعلاوه وابستگان غیر شاغل آن ها که لزوماً محدود به روستاها نبوده و شامل تمام کسانی که زندگیشان از طریق کشاورزی، شکار، ماهیگیری و جنگلداری می گذرانند می باشد.

* جمعیت شاغل در بخش کشاورزی شامل بخشی از جمعیت فعال می باشد که یا در کشاورزی مشغول به کار هستند یا جویای کار در کشاورزی، شکار، ماهیگیری و جنگلداری می باشند.

* فعالین کشور شامل تمام شاغلین و بیکاران جویای کار می باشد.

منبع: www.FAO.org

* محاسبات محقق بر اساس آمار وزارت جهاد کشاورزی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ارزش سرانه تولیدات کشاورزی

حقیقت بهره وری پایین نیروی کار کشاورزی در ایران و استان نسبت به برخی کشورهای منطقه در سند چشم انداز ۱۴۰۴، نه با سرآمدان کشاورزی جهان!

عنوان	واحد	ایران	ترکیه	اردن	لبنان	فلسطین اشغالی	خراسان رضوی*
سرانه تولید ناخالص داخلی کل	دلار/ نفر	۳۹۹۰	۹۴۲۲	۲۹۷۱	۶۶۶۳	۲۳۹۹۰	۲۶۴۷ ده هزار ریال
ارزش تولید ناخالص سرانه کشاورزی	دلار/ شاغل کشاورزی	۳۰۶۱	۳۱۴۷	۲۱۹۴	۳۱۷۴۳	۴۴۵۵۲	۲۴۳۹ ده هزار ریال / شاغل کشاورزی

منبع: www.FAO.org

* محاسبات محقق بر اساس آمار وزارت جهادکشاورزی

سرمایه بخش کشاورزی

حقیقت فقدان سرمایه گذاری لازم در بخش کشاورزی ایران و استان در مقایسه با برخی کشورهای منطقه در سند چشم انداز ۱۴۰۴، نه با پیشگامان کشاورزی جهان!

عنوان	واحد	ایران	ترکیه	اردن	لبنان	فلسطین اشغالی	خراسان رضوی*
سرمایه پشتیبان کشاورزی بدون احتساب سهم زمین	دلار/ نفر	۱۶۱۹	۳۹۸۵	۳۰۴۸	۵۸۲۳	۱۴۳۴۵	---
اتوماسیون (تراکتور در هزار هکتار)	دستگاه	۱۸	۴۷	۳۹	۵۸	۸۰	۱۹

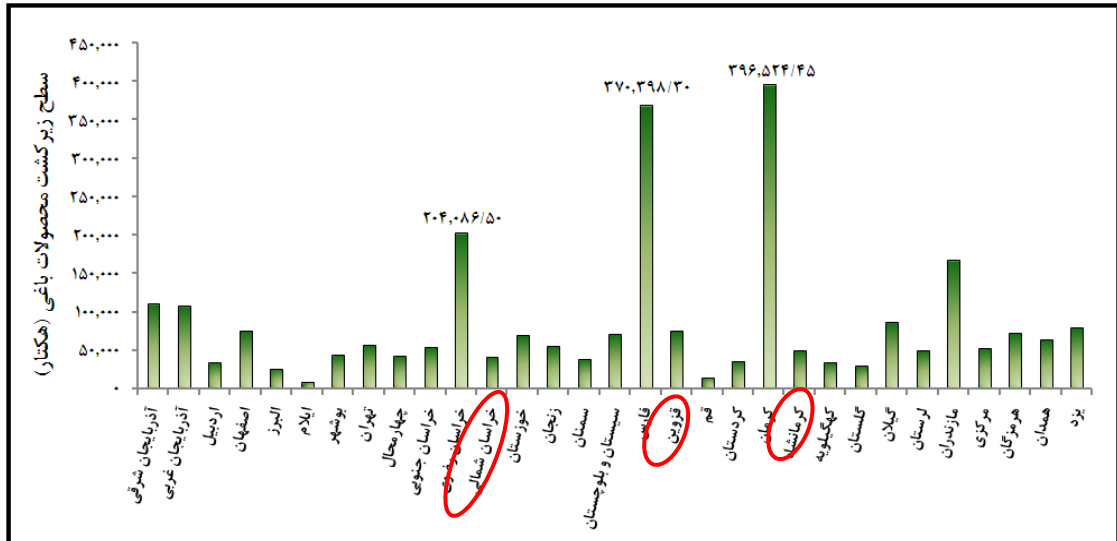
منبع: www.FAO.org

* محاسبات محقق بر اساس آمار وزارت جهادکشاورزی

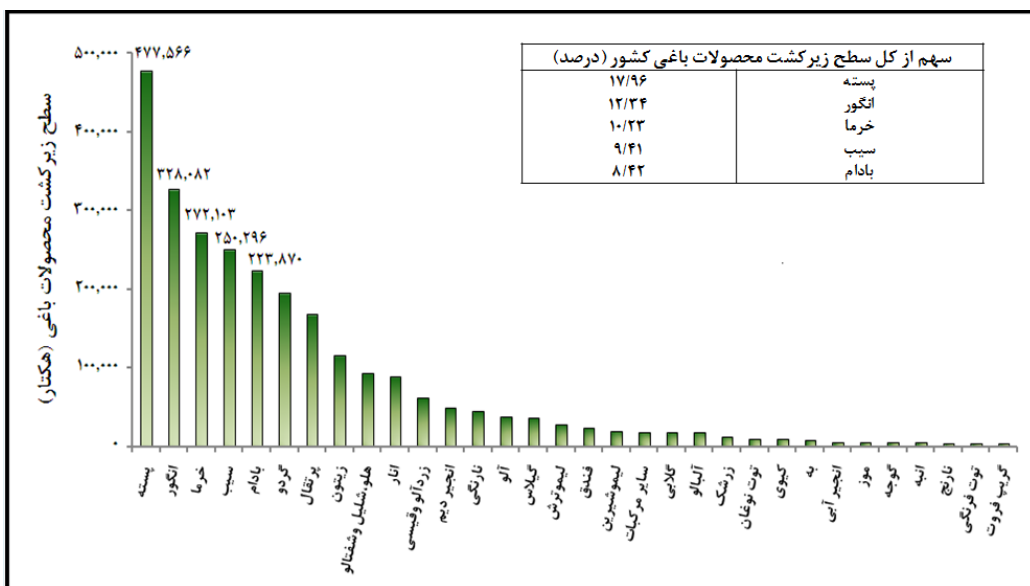
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

وضعیت سطح زیر کشت محصولات باغی کشور (به تفکیک استان)

۲۰,۷۱۷,۵۰۰/۳۹۰	کل سطح زیر کشت محصولات باغی کشور (هکتار)
۷/۵۱	سهم استان خراسان رضوی (درصد)

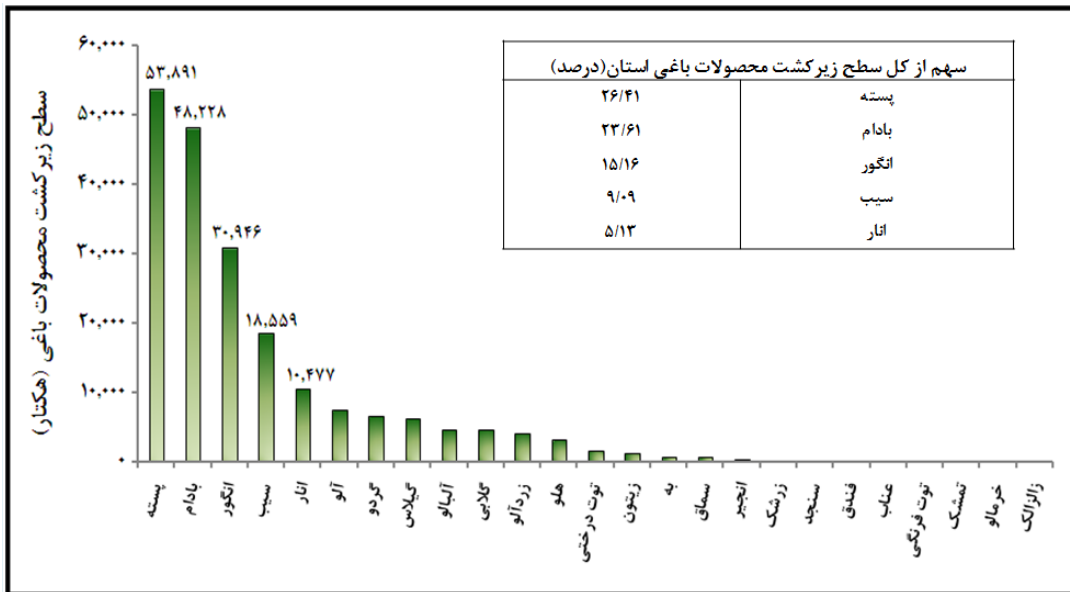
وضعیت سطح زیر کشت محصولات باغی کشور (به تفکیک محصول)

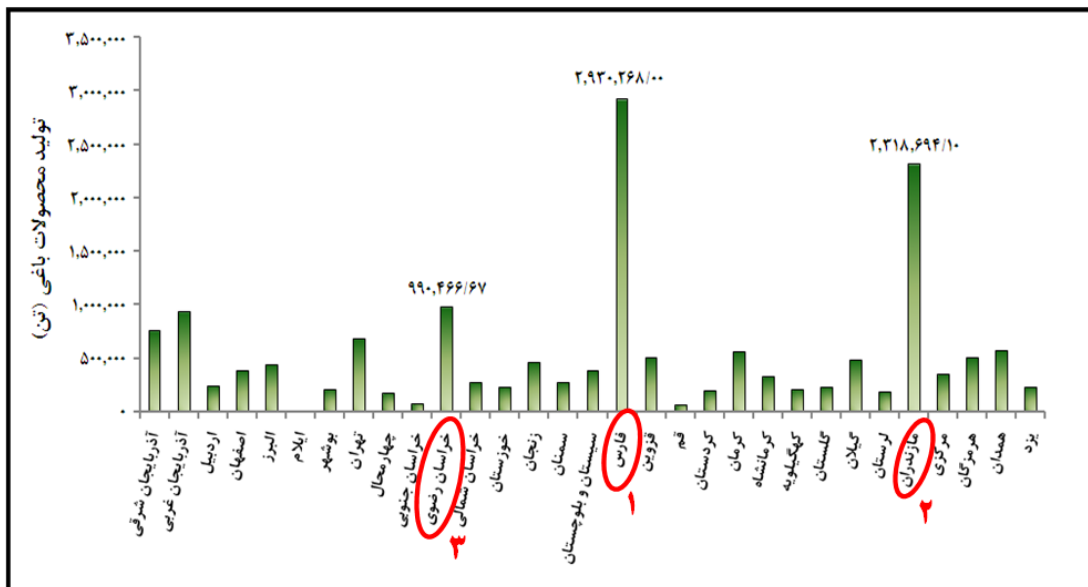

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

وضعیت سطح زیر کشت محصولات باغی استان (به تفکیک محصول)

وضعیت تولید محصولات باغی کشور (به تفکیک استان)

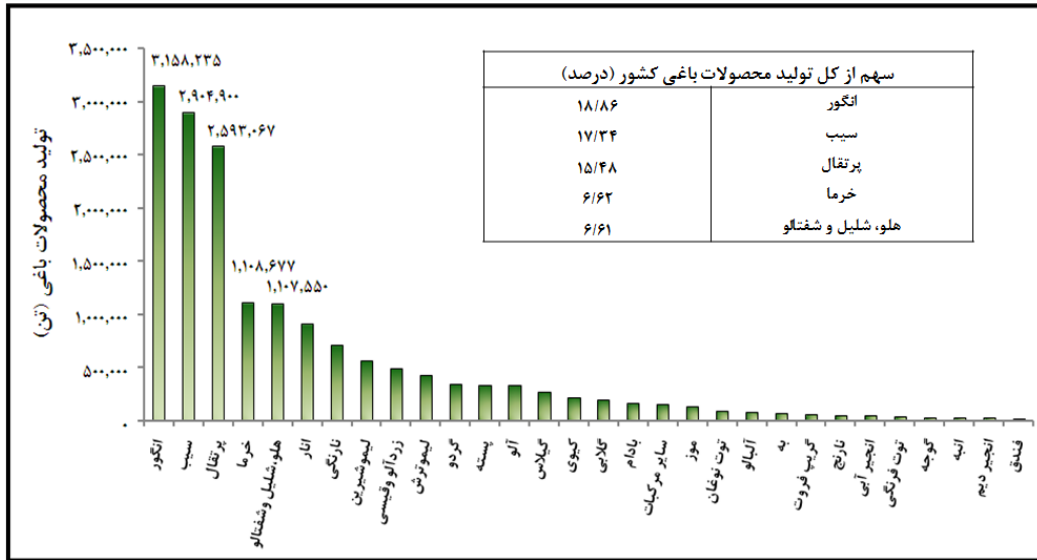

۱۷,۱۴۸,۰۶۲/۳۶۵	کل تولید محصولات باغی کشور (تن)
۵/۷۸	سهم استان خراسان رضوی (درصد)

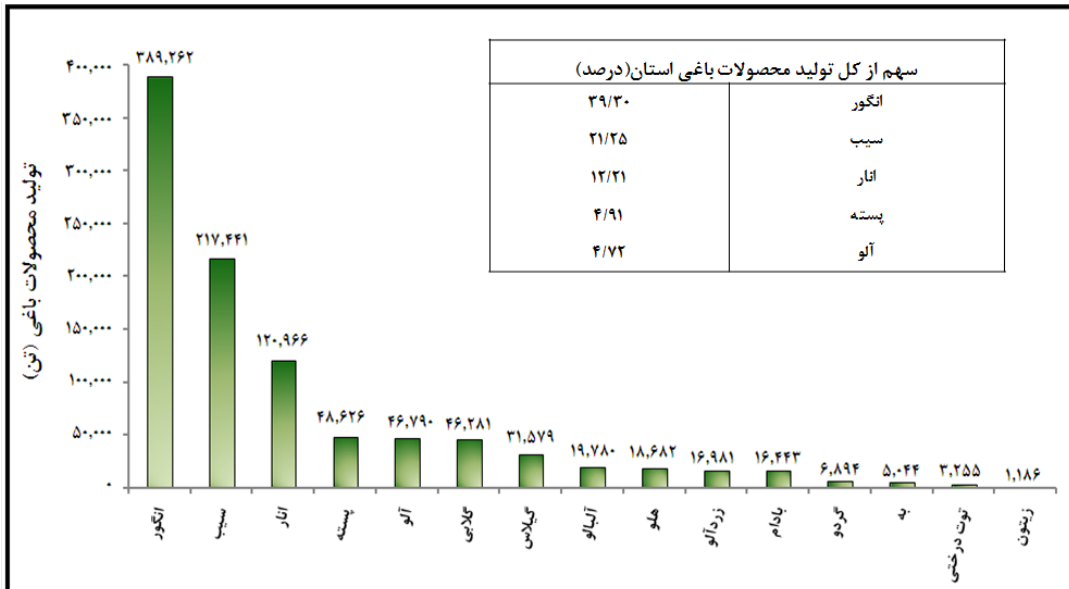

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

وضعیت تولید محصولات باغی کشور (به تفکیک محصول)

وضعیت تولید محصولات باغی استان (به تفکیک محصول)

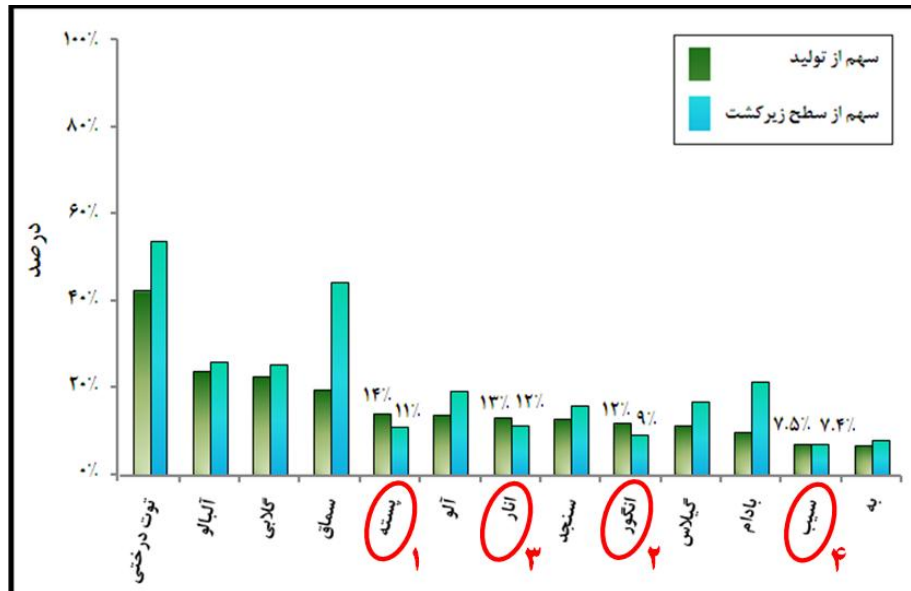

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

محصولات باغی دارای مزیت استان از منظر سهم تولید و سطح زیر کشت

سطح زیر کشت و تولید گیاهان دارویی استان:

سطح زیر کشت گیاهان دارویی در خراسان رضوی ۱۲ هزار و ۳۵۰ هکتار است که حدود ۳۰ درصد از سطح کل گیاهان دارویی کشور را شامل می شود از این سطح سالیانه حدود ۷ هزار و ۸۰۰ تن گیاهان دارویی مانند زیره، گل محمدی، خاکشیر، اسطوخودوس، آویشن و شیرین بیان برداشت می شود. از میان گیاهان دارویی خراسان رضوی محصول زیره سبز با ۱۱ هزار و ۵۵۰ هکتار سطح زیر کشت (بیش از ۹۰ درصد) و ۶ هزار و ۶۰۰ تن تولید، مقام اول را در استان دارا می باشد.

سطح زیر کشت و تولید زعفران در استان:

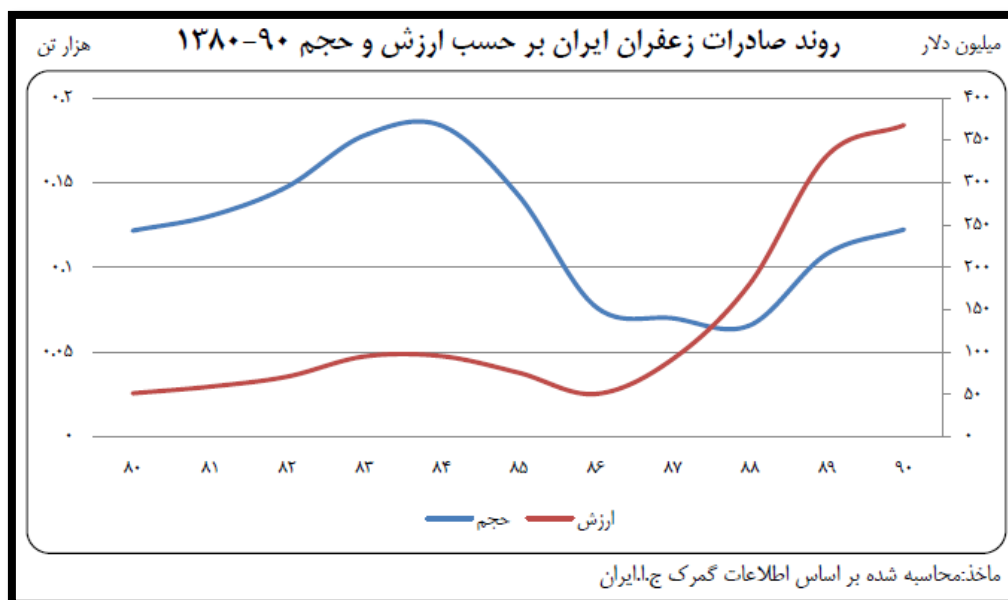
ایران با تولید سالانه ۳۰۰ تن در سال زراعی ۹۴-۹۵ سهم بیش از ۹۵٪ از تولید جهانی این محصول را در دست دارد که این تولید در ۸۳۰۰۰ هکتار مزارع عمدتاً کوچک صورت می پذیرد، ۹۵٪ زعفران ایران در روستاهای دور و نزدیک در ۱۲ شهرستان، استانهای خراسان رضوی و جنوبی تولید میشود. سهم خراسان رضوی (۷۷٪) خراسان جنوبی (۱۸٪) و استان یزد، خراسان شمالی، فارس، اصفهان و کرمان (۴٪) و سایر استان ها هم ۱٪ زعفران ایران را تولید می کنند.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

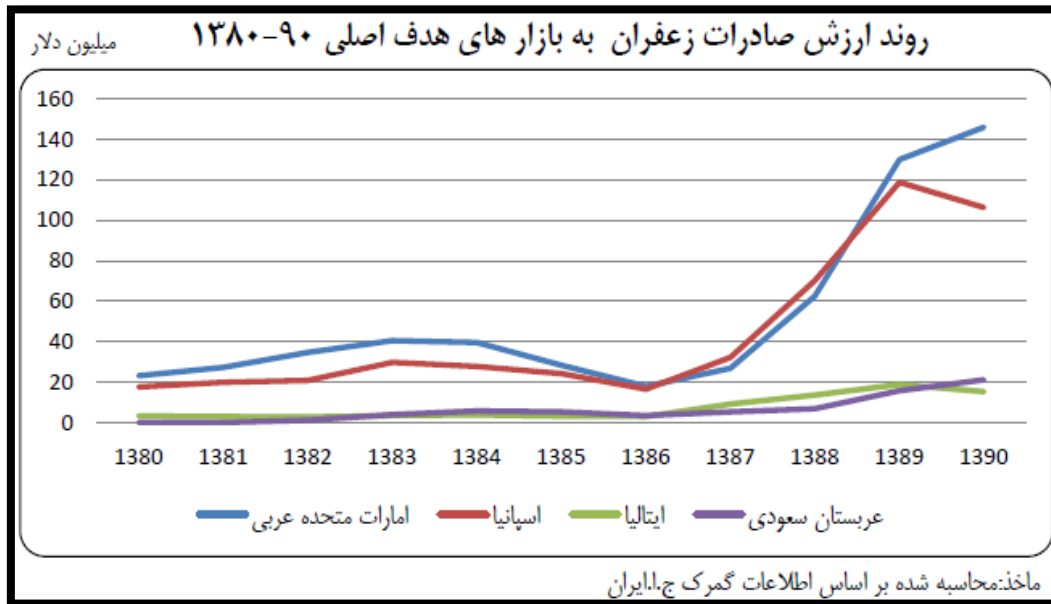
متوسط تولید جهانی زعفران در دنیا، سال زراعی ۹۵-۹۴ (۲۰۱۶-۲۰۱۵)

ردیف	کشور - منطقه	متوسط تولید سالیانه	درصد سهم از تولید جهانی
۱	ایران - خراسان	۳۰۰ تن	۹۵/۵۴
۲	یونان Kozani	۳/۵ تن	۱/۱۱
۳	اسپانیا La Mancha	۰/۵ تن	۰/۱۵
۴	هندوستان Kashmir	۴ تن	۱/۲۷
۵	سایر کشورها (افغانستان، مراکش و ...)	۶ تن	۱/۹۱

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بخش دوم: وضعیت آب استان و بهره‌وری از آن

منابع و مصارف آب در جهان، ایران و استان

حقیقت کمبود منابع آبی و سهم بالای مصرف آب کشاورزی در ایران و استان!

عنوان	واحد	جهان	ایران	خراسان رضوی
متوسط بارندگی	میلیمتر	۸۶۵	۲۴۹	۲۲۵٫۷
سهم مصرف آب کشاورزی	درصد	۷۰	۹۲	۹۰
سهم مصرف آب شرب و بهداشتی	درصد	۸	۶	۷٫۵
سهم مصرف صنعت و سایر مصارف	درصد	۲۲	۲	۲٫۵

منبع: وزارت نیرو

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بهره وری آب کشاورزی

حقیقت درآمدزایی پایین آب کشاورزی در ایران و استان در مقایسه با برخی کشورهای منطقه در سند چشم انداز ۱۴۰۴، نه کشورهای پیشگام

عنوان	واحد	ایران	ترکیه	اردن	لبنان	فلسطین اشغالی	متوسط جهانی	خراسان رضوی
بهره وری آب کشاورزی (ارزش تولید کشاورزی به ازای مصرف آب)	دلارا / مترمکعب	۰,۲۳	۰,۹۵	۰,۵۱	۱,۳۹	۲,۶۰	حدود ۱	۰,۱۹

منابع آب استان خراسان رضوی

مشخصات اقلیمی	واحد	مقدار
میانگین نزولات جوی	میلیمتر	۲۲۵,۷
متوسط حجم نزولات جوی	میلیارد متر مکعب	۲۶/۴۲۰
تبخیر و تعرق	میلیارد متر مکعب	۱۷/۹۷۶
پتانسیل منابع آب تجدید شونده	میلیارد متر مکعب	۸/۹۴۴
تعداد رودخانه های مهم	تعداد	۳۲
سهم آب های زیرزمینی از منابع تجدید شونده	میلیارد متر مکعب	۶/۶۸۴
کل منابع زیرزمینی (چاه ها، چشمه ها و قنات)	منبع	۳۲۵۳۵=۲۱۱۵+۵۱۰۵+۶۳۱۵
حجم کل آب مصرفی (سطحی - زیرزمینی)	میلیارد متر مکعب	۹/۸۲۵=۲/۰۶۷+۷/۷۵۸
مصارف سالانه کشاورزی	میلیون متر مکعب	۸۸۴۵/۷ (%۹۰/۰۳)
مصارف سالانه شرب	میلیون متر مکعب	۷۳۲/۵ (%۷/۴۶)
مصارف سالانه صنعت و خدمات	میلیون متر مکعب	۲۴۶/۸ (%۲/۵۱)

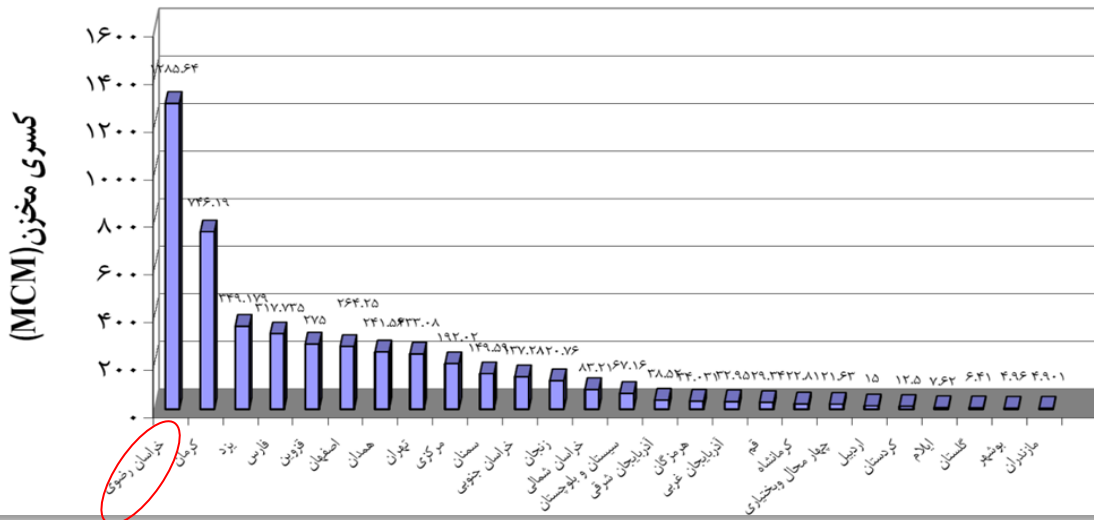
۵۴ - ماسخدا: وزارت نیرو، شرکت آب منطقه ای استان خراسان رضوی

کسری مخازن آب استان های مختلف کشور

حقیقت بالاترین رتبه بیلان منفی آب استان خراسان رضوی در بین استان های کشور! استان خراسان رضوی با متوسط کسری مخازن ۱/۲۸ میلیارد متر مکعب در سال بیشترین کسری مخازن را بین استانهای کشور دارا می باشد.

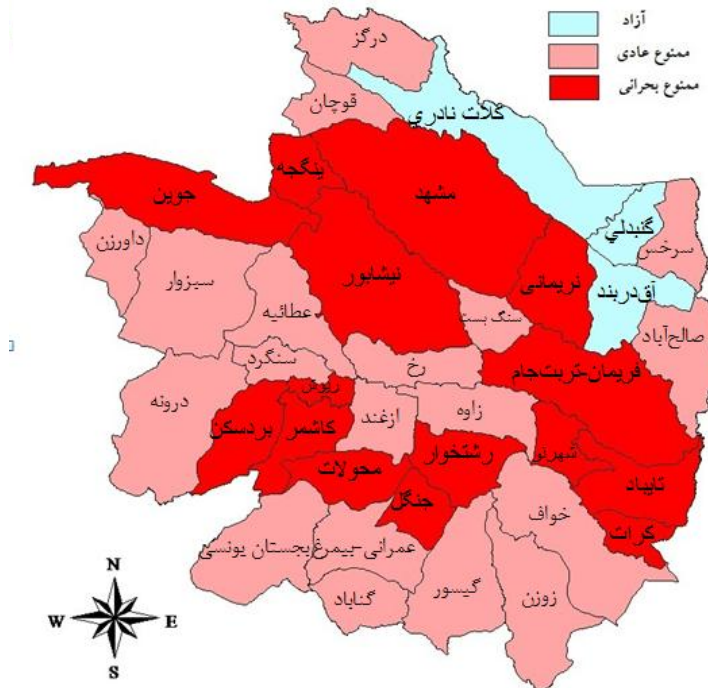

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

وضعیت بهره برداری از دشتهای استان

ممنوع و بحرانی بودن ۳۳ دشت از ۳۶ دشت استان!

ماخذ: وزارت نیرو، شرکت سهامی مدیریت منابع آب ایران، معاونت حفاظت و بهره برداری

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

تغییرات حجم مخازن آب زیرزمینی استان

رشد شتابان بیلان منفی مخازن آب استان

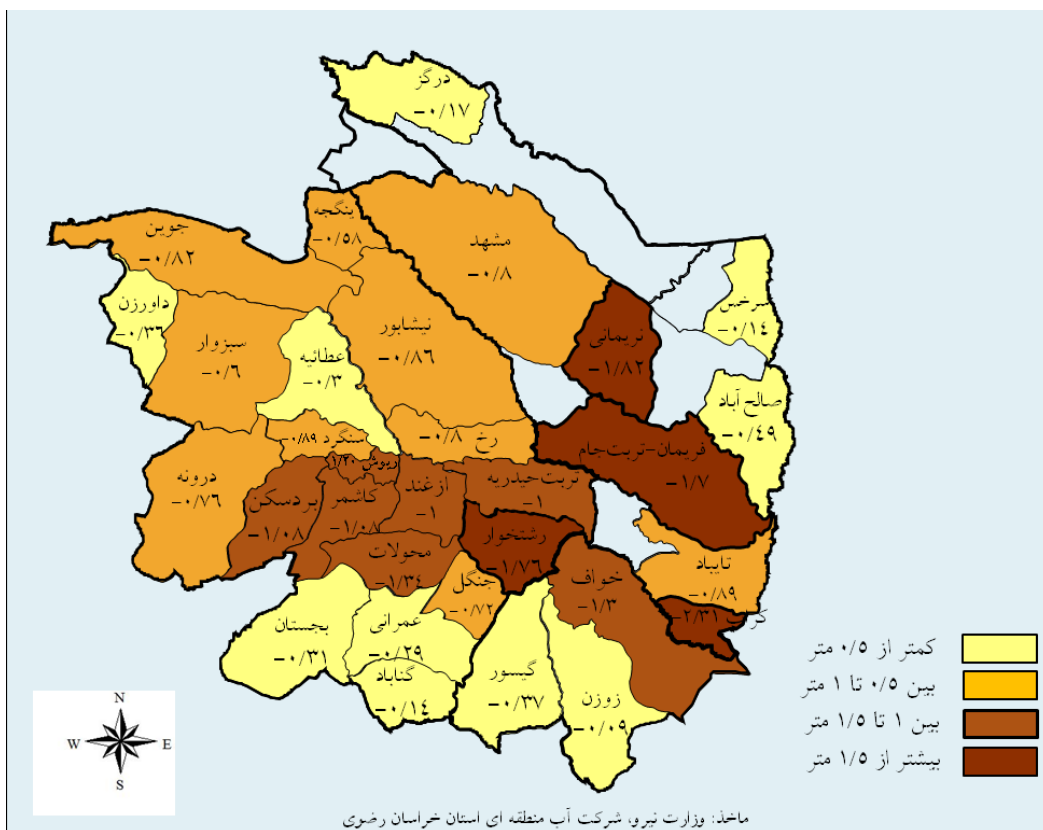
متوسط سالانه کسری مخازن استان

در ۲۵ ساله اخیر ← ۱ - میلیارد متر مکعب

در ۱۵ ساله اخیر ← ۱/۲۵ - میلیارد متر مکعب

در ۵ ساله اخیر ← ۱/۳ - میلیارد متر مکعب

متوسط افت ۱۰ ساله سطح آب زیرزمینی دشتهای استان

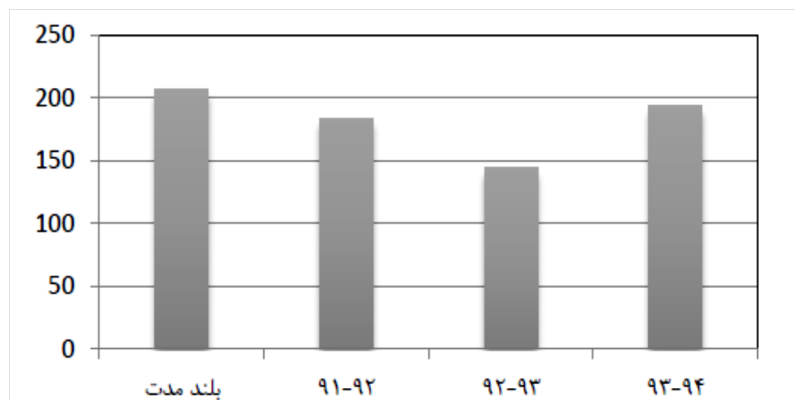

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

نگاهی اجمالی به وضعیت آب استان خراسان رضوی طی ۴ سال گذشته

استان خراسان رضوی در شمال شرقی کشور واقع شده و مرکز آن شهر مشهد می باشد. این استان با مساحتی در حدود ۱۱۸۸۵۱ کیلومتر مربع ۷ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می دهد. بر طبق مرکز آمار ایران و سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت این استان حدود ۵۹۹۴۴۰۲ نفر بوده که با متوسط رشد سالانه ۱/۴ درصد، جمعیت سال ۱۳۹۴ حدود ۶۳۳۷ هزار نفر بوده است. طبق گزارش شرکت مدیریت منابع آب، بارش در استان خراسان رضوی در سال آبی ۱۳۹۳-۹۴، ۹۴ میلیمتر بوده که نسبت به متوسط بلند مدت و سال ۱۳۹۲ - ۹۳ به ترتیب ۶ درصد کاهش و ۳۵ درصد افزایش داشته است.

استان در مدت بلند متوسط ۹۴ و ۹۳ - ، ۹۲ - ۹۱ ، ۹۳ - ۹۲ - آبی سالهای بارش ۱ نمودار

بخش عمده ی این استان را حوضه های کویر مرکزی و قره قوم و بخش کوچکی را حوضه های نمکزار خواف و اترک تشکیل می دهند. این استان دارای ۳۷ محدوده مطالعاتی (دشت) می باشد که ۳۴ محدوده آن به علت کاهش شدید افت سطح آب زیرزمینی ممنوعه اعلام شده اند که از بین آنها ۱۵ دشت ممنوعه بحرانی هستند. حجم منابع آب تجدیدشونده این استان ۶۸۳۰ میلیون مترمکعب بوده که ۵۳۰۰ م.م. آن سهم آب زیرزمینی و ۱۵۳۰ م.م. آن سهم آب سطحی از منابع آب تجدیدشونده بوده است. همانطور که در جدول ۱ آمده است حجم تخلیه از منابع آب زیرزمینی ۶۴۰۴ م.م. بوده که ۱۱۰۴ میلیون مترمکعب آن اضافه برداشت می باشد.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

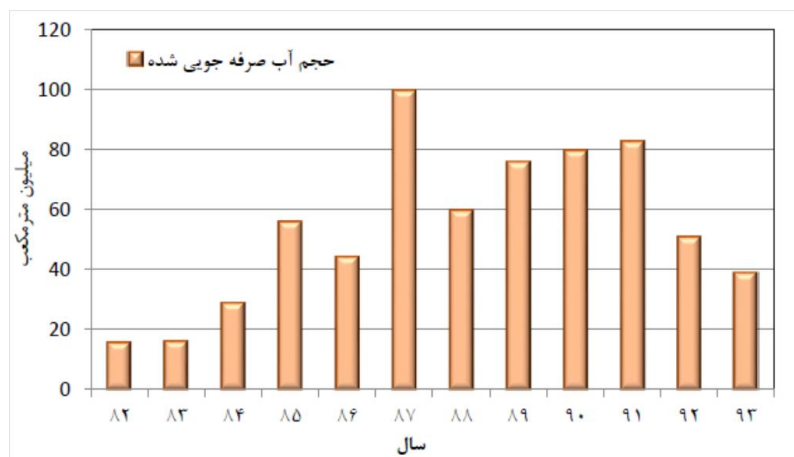
جدول ۱ تعداد و میزان برداشت از منابع آب زیرزمینی استان خراسان رضوی به تفکیک منابع آنها
(آخرین آماربرداری سال ۱۳۸۷)

نوع منبع	تعداد	حجم تخلیه (میلیون متر مکعب)	درصد تخلیه
چاه (حلقه)	۲۴۶۲۴	۵۴۷۵	۸۵,۵
قنات (رشته)	۶۷۹۴	۵۷۹	۹
چشمه (دهنه)	۶۳۷۰	۳۵۰	۵,۵
جمع کل	۳۷۷۸۸	۶۴۰۴	۱۰۰

جدول ۲ مصارف آب از منابع آب سطحی و زیرزمینی (میلیون مترمکعب در سال)

نوع مصرف	آب زیرزمینی	آب سطحی	کل مصرف	درصد مصرف از کل
کشاورزی	۵۶۹۵	۱۱۶۶	۶۸۶۱	۸۸
شرب	۵۳۷	۱۹۷	۷۳۴	۹
صنعت	۱۷۲	۳۷	۲۰۹	۳
جمع	۶۴۰۴	۱۴۰۰	۷۸۰۴	۱۰۰

بیشترین کسری آب در منابع آب زیرزمینی در سطح کشور مربوط به استان خراسان رضوی است و با این وجود در این استان هر سال حدود یک میلیارد مترمکعب آب بی از ید متخص شده برداشت میشود. اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی و کسری بخش مخازن آنها از مهمترین معضلات این استان می باشد. البته طی سالهای اخیر شرکت مدیریت منابع آب اقداماتی در جهت تعادل بخشی آبهای زیرزمینی انجام داده است که آمار میزان آب صرفه جویی شده از طریق انسداد چاه های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز به شرح نمودار زیر میباشد

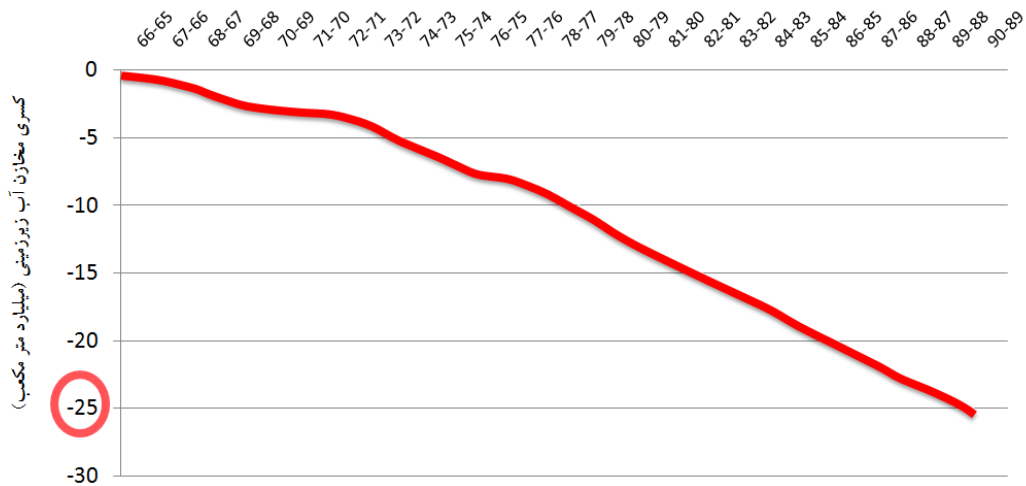
نمودار ۲ میزان آب صرفه جویی شده از طریق انسداد چاه های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

البته قابل ذکر است حتی با وجود وضعیت بحرانی منابع آب زیرزمینی این استان، ابعاد اقدامات تعادل بخشی انجام شده با پیش بینی ها فاصله ی بسیاری دارند و چندان که باید به این مهش پرداخته نشده است . طبق آمار شرکت مدیریت منابع آب علیرغش پیش بینی های صورت گرفته، در نه ماهه اول سال ۱۳۹۴ با کنترل، نظارت و مسلوب المنفعه مودن چاه های آب فاقد پروانه بهره برداری مضر به مصالح عمومی و جلوگیری از اضافه برداشت چاه های مجاز، تنها ۱۰/۵ میلیون مترمکعب از اضافه برداشت ها کاسته شده است. در صورتیکه میزان پیش بینی شده ۷۸ میلیون مترمکعب بوده است.

ماخذ: وزارت نیرو، شرکت آب منطقه ای استان خراسان رضوی

آمار جهاد کشاورزی تا تاریخ ۲۵ آذرماه نشان می دهد که میزان بارندگی در سال زراعی جاری در استان ۴۶/۴ میلیمتر بوده است. دوره آماری در سال جاری ۳۴/۳ و در سال گذشته ۶۰/۲ و درصد تغییرات نسبت به دوره آماری ۳۵٪ مثبت و نسبت به سال گذشته متاسفانه ۲۲/۹٪ منفی است و کمترین بارندگی ها تا کنون در شهرستان های بردکسن، جوین و گناباد گزارش شده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بخش سوم: وضعیت اقتصادی تجارت محصولات کشاورزی استان و سایر بخش های مرتبط

* وضعیت صادرات محصولات زراعی و باغی

بر اساس آمار سازمان جهاد کشاورزی استان ۱۸ محصول برتر زراعی و باغی استان خراسان رضوی دارای بیشترین ارزش اقتصادی شناسایی شده اند که ۸۹ درصد از کل ارزش اقتصادی محصولات استان را شامل می شوند و این محصولات عبارت از پسته، زعفران، گندم، خربزه، سیب، جو، گوجه فرنگی، انار آبی، هندوانه، یونجه، چغندر قند، انواع ذرت، سیب زمینی، پنبه، گردو، گلابی و گیلاس می باشند. **صادرات بخش کشاورزی کل کشور در ۴ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۴ معادل ۱/۹ میلیارد دلار با وزن ۱۶/۵ میلیون تن و صادرات محصولات و فرآورده های کشاورزی استان در همین مدت معادل ۲۳۹/۳۷۴ میلیون دلار با وزن ۱۵۳۳۲۶ تن** که صادرات بخش کشاورزی استان از نظر ارزش ۱۳ درصد و از نظر وزن ۹ درصد صادرات کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. صادرات کشاورزی کشور نیز نسبت به کل صادرات ۴ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۴ در کشور از نظر ارزش ۱۷ درصد و از نظر وزن ۷ درصد کل صادرات کشور را شامل شده است.

از کل ارزش صادرات استان، ۲۹ درصد به کشورهای آسیای میانه، ۴۷ درصد به کشور افغانستان، ۱۷ درصد به کشورهای عربی، ۴ درصد به کشورهای اروپایی و ۳ درصد با سایر کشورها صورت پذیرفته است.

صادرات بخش کشاورزی استان از گمرکات استان:

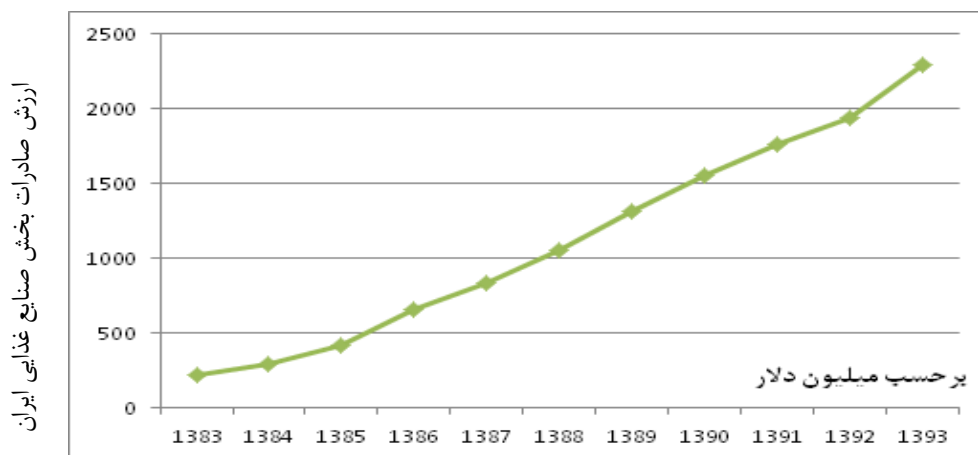
گمرک	وزن (تن)	ارزش (دلار)
مشهد	۷۵/۲ هزار	۲۰۱/۴۳۶
باجگیران	۳۶۷۷	۱/۷۸۸
دوغارون	۴۹۱۱	۶/۲۳۴
لطف آباد	۵۱۰۰۰	۲۰/۴۶۰
سرخس	۲۹۴۴	۲/۰۳
بازارچه دوغارون	۱۵۵۶۲	۶/۷۸۶
بازارچه باجگیران	۲۲	۰/۰۶۴
جمع کل	۱۵۳۳۲۶	۲۳۹/۳۷۴

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

* وضعیت صادرات صنایع غذایی

در نمودار زیر وضعیت صادرات صنایع غذایی ایران طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۹۳ نمایش داده شده است. همانطور که مشاهده می شود صادرات صنایع غذایی روندی صعودی را در پیش دارد ولی نکته ای که بایستی اذعان داشت، آن است که این میزان صادرات در مقایسه با مزیت های نسبی که ایران در این گروه از محصولات دارد بسیار ناچیز است.

بخش چهارم: فرصت های توسعه سرمایه گذاری

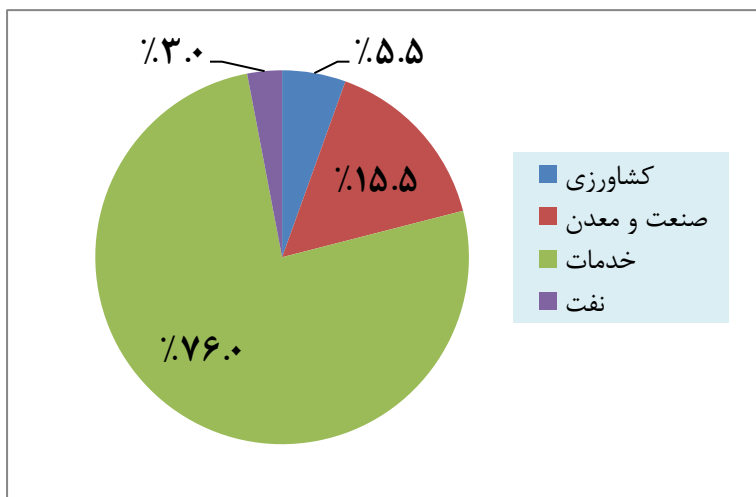
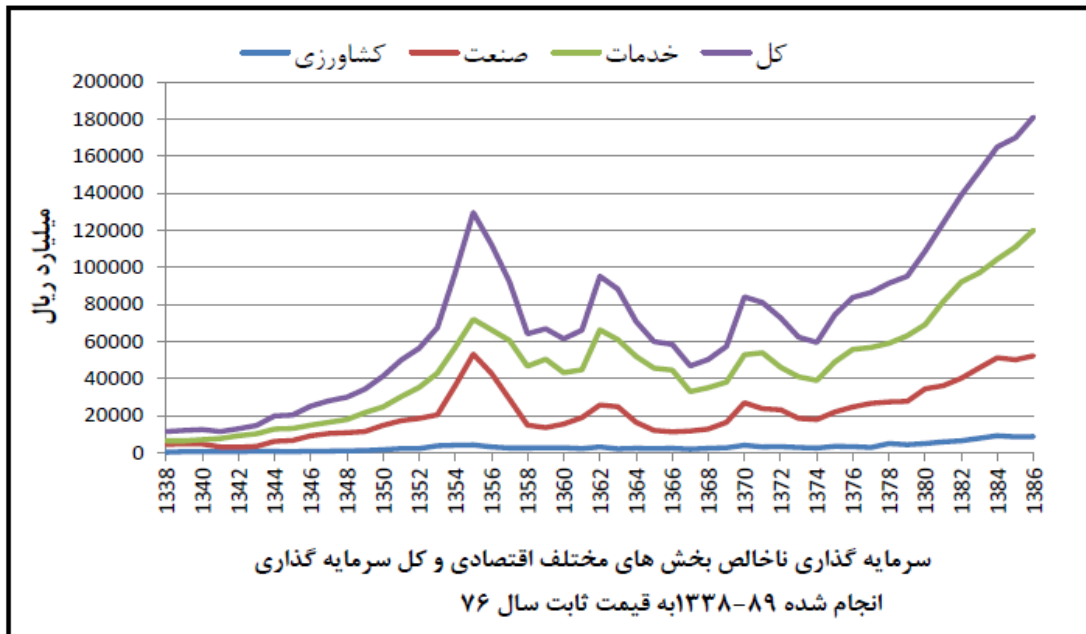
فقدان سرمایه گذاری: ریشه اصلی مشکلات بخش کشاورزی

عدم کفایت سرمایه گذاری موجب افزایش تدریجی قیمت های تمام شده محصولات و از دست رفتن مزیت نسبی تولید داخلی شده است.

چه کنیم؟ (سرمایه گذاری جهت افزایش بهره وری آب، افزایش عملکرد در واحد سطح، آموزش کشاورزان و ...).

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

سهم بخش های مختلف
اقتصادی از کل سرمایه گذاری
های صورت گرفته در سال
های پس از انقلاب در ایران

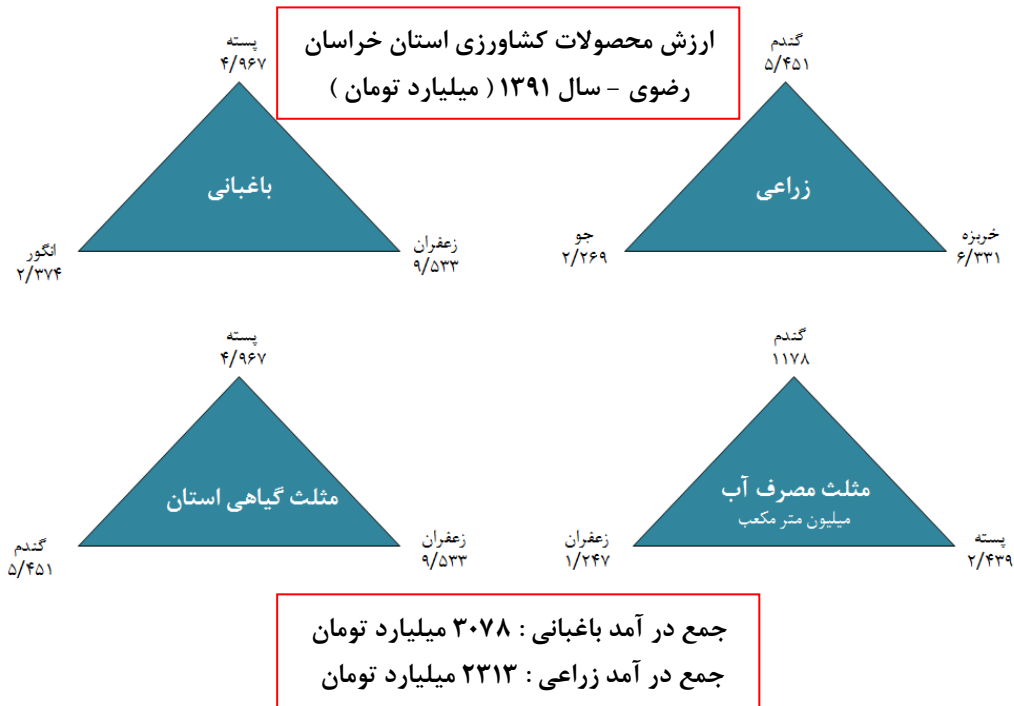

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

راه حل ها

۱- هماهنگ نمودن الگوی کشت با واقعیت های آب موجود

گیاهان دارویی و بخصوص زعفران مشکل گشای کشاورزی آب- درآمد محور استان!

۲- تغییر الگوی کشت به سمت محصولات با نیاز آبی کمتر و کشت های پاییزه به صورت نیمه

آبی در سطح وسیع تر می تواند تا حدود زیادی به حل این معضل کمک کند. با پهنه بندی های صورت گرفته در استان در بحث الگوی کشت در دو سال اخیر ۴۰ درصد سطح زیر کشت هندوانه و ۱۰ درصد کاهش یافته است.

- به عنوان مثال در طی سال های گذشته سطح زیر کشت خربزه در استان کاهش داشته که از این طریق در مصرف آب صرفه جویی شده است؛ از طرفی تمرکز تولید غلات در مناطق مستعد در دستور کار بوده و طی سه سال گذشته ۳۰ هزار هکتار سطح زیر کشت گندم کاهش یافته اما میزان خرید پنج برابر افزایش داشته است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

۳- چه کنیم؟ (تجارت آب مجازی و کشت فراسرزیمینی راهکار نجات کشاورزی کشورهای

در حال توسعه از بحران آب)

- مقدار آب مجازی در کل مبادلات غذایی بین‌المللی در سال ۲۰۰۰ بالغ بر ۶۸۳ کیلو مترمکعب بوده است. درحالیکه، کشورهای واردکننده خودشان برای تولید همین مقدار غذا به ۱۱۳۸ کیلو مترمکعب آب نیاز خواهند داشت. بنابراین، مقدار آب صرفه‌جویی شده، ۴۵۵ کیلومترمکعب و معادل حدود ۸ درصد از کل آب مصرفی در تولید مواد غذایی است.

- در تجارت کالاهای استان، کالاهایی را که آب کمتری در تولیدشان بکار رفته را صادر (گیاهان دارویی و بخصوص زعفران) و کالاهایی که آب بیشتری در تولیدشان بکار رفته است (چغندر قند، گوشت و ...) را از طریق کشت در سرزمین‌ها و کشورها پر آب منطقه (کشت فراسرزیمینی) تولید کنیم.

۴- **نشاء کاری محصولات در آینده‌ی نزدیک:** در کشور ما در آینده‌ی نه چندان دور جز گندم و

سیب زمینی و جو هیچ محصولی را جز نشاء آماده‌ی انتقال به زمین نباید کشت کنیم.

۵- حوزه‌های قابل سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در مدیریت بحران آب را می‌توان به **حوزه**

آبخیزداری و منابع طبیعی، تصیفه و استفاده مجدد پساب‌ها، مدیریت فنوآت و گسترش

کشتهای گلخانه‌ای (با توجه به صرفه‌جویی بالای آب در این بخش) دانست.

- توجه به ازدست رفتن آب در کانال‌های آبرسانی و سیستم‌های آبیاری،
- کاهش سطح تبخیر و تعرق از خاک و گیاهان،
- هدایت صنایع تولیدی پرمصرف از مناطق کم‌آب به مناطق پرآب استان و کشور،
- ساخت و اصلاح ماشین‌آلات بخش کشاورزی در راستای کاهش مصرف آب و
- آموزش و ارتقاء دانش فنی کشاورزان،
- تهیه لیستی از محصولاتی که با توجه به نبود آب کشت آنها در کشور و استان باید ممنوع شود از جمله مهم‌ترین راهکارهای مدیریت بحران آب و کمک به اقتصاد آب می‌باشد.

۶- **بهبود منابع مالی، نیروی انسانی و مدیریت:** سرمایه‌گذاری موفق یک بعدش منابع مالی

ارزان، بعد دیگرش نیروی انسانی و مدیریت ماهر و بعد سومش تکنولوژی کارآمد است که کشاورزی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ما از هر سه بعد سرمایه گذاری شدیداً رنج می برد. می توان گفت کشاورزی ایران از کمبود سرمایه تاریخی رنج می برد.

۷- **کاهش نرخ سود های بانکی:** کشاورزی در هیچ کجای دنیا با نرخ سودهای بانکی ۱۶، ۱۸ یا ۲۰ درصد قابل بقا نیست؛ زیرا تولیدکننده برای بازپرداخت این تسهیلات باید حداقل در سال ۱۰ تا ۱۵ درصد اضافه درآمد داشته باشد اما شرایط درآمدی کشاورزان ما با این نسبت فاصله زیادی دارد.

۸- **افزایش حجم اعتبارات اختصاص یافته به بخش کشاورزی استان** در برنامه ششم توسعه کشور: با توجه به اینکه در برنامه پنجم توسعه به بخش کشاورزی استان حدود هفت درصد اعتبار تخصیص یافت، افزود: باید تلاش کنیم در در برنامه ششم سهم اعتبارات بخش کشاورزی افزایش یابد.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

• درخواست ها / پیشنهادات

۱. تسهیل عضویت کشاورزان و صنایع وابسته با رویکرد: کاهش ۷۰ درصدی هزینه های عضویت.
۲. دعوت از تولیدکنندگان نمونه بخش کشاورزی و اعطاء عضویت افتخاری به ایشان.
۳. ایجاد بانک اطلاعات بخش کشاورزی و کتاب سبز کشاورزی استان و راهنمای تولیدات ارگانیک و صادراتی با مصرف کم آب.
۴. تهیه مستند تلویزیونی کشاورزی و آب نوین.
۵. تعیین فرصت های سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، آب و صنایع غذایی و وابسته.
(پیشنهاد در حال تکمیل از طریق آقای حمیدرضا شوشتریان)
۶. دعوت از جناب آقای مهندس کشاورز و مهندس شریعتمدار برای تفاهم تدوین پروژه کاهش ۵۰ درصدی مصارف آب در بخش کشاورزی استان با حفظ ارزش اقتصادی تولیدات.
۷. دعوت از مدیرعامل محترم بانک کشاورزی و رئیس صندوق توسعه ملی برای جذب سرمایه در بخش کشاورزی، آب و صنایع مرتبط و توسعه تولیدات گلخانه ای.
۸. تدوین سند ملی توسعه همه جانبه زعفران ایران با همکاری شورای ملی زعفران ایران (پیشنهاد اولیه تقدیم شده است).
۹. دعوت از سرکارخانم دکتر پیروزبخت ریاست محترم سازمان ملی استاندارد ایران.
۱۰. دعوت از جناب آقای دکتر سیف یا همکاران ایشان در مورد نرخ ارز و آسیب پذیری تولید.
۱۱. تفاهم نامه همکاری بین پژوهشکده علوم و صنایع غذایی و کمیسیون کشاورزی، آب و صنایع تبدیلی اتاق که مدت ها قبل تقدیم حضور شده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

پیشنهادات و نکات کلیدی مرتبط با:

چالش های بخش کشاورزی، آب و صنایع وابسته در ارتباط با تدوین برنامه ششم توسعه (اقدامات پیشنهادی در طول برنامه)

ردیف	شرح پیشنهاد	ضرورت
۱	برنامه ریزی برای پیشسازی اقتصاد دانش بنیان و نوسازی نظام تولید کشاورزی بر مبنای دانش بنیان و بومی سازی فن آوری های روز و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان کشاورزی و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه و سهم حداقل ۵۰٪ تولیدات دانش بنیان در پایان برنامه	توسعه و ارتقاء علمی بخش کشاورزی
۲	برنامه ریزی برای بهبود مدیریت، ارتقا آموزش ترویج، ایجاد نظام اطلاعات کشاورزی و تقویت جریان سرمایه گذاری و ایجاد سهم ۳۰ درصدی تولیدات کشاورزی دانش بنیان در چارچوب برنامه های اقتصاد مقاومتی.	توسعه و ارتقاء علمی بخش کشاورزی
۳	برنامه ریزی برای ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوزه آبریز کشور و کاهش ۵۰ درصدی مصرف آب با حفظ ارزش اقتصادی آن، افزایش راندمان آبیاری در انتقال و مصرف و توسعه روش های نوین آبیاری.	مدیریت بحران آب در کشور
۴	برنامه ریزی برای تغییر الگوی کشت، حذف محصولات با نیاز آبی بالا و جایگزینی آن با محصولات کم آب، بطوریکه به محصولات کم آب طلب از جمله زعفران و گیاهان دارویی توجه ویژه شود.	تغییر الگوی کشت با محوریت کمبود آب
۵	گسترش زیرساخت ها و ایجاد انگیزه برای جذب و توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و متعادل کردن سطح سوادآوری کشاورزی با سایر بخش های اقتصادی / پیش بینی تامین نیاز سرمایه گذاری با نرخ های بین المللی به ارزش ۸٪ این بخش بر مبنای کشاورزی نوین	لزوم سرمایه گذاری در بخش کشاورزی
۶	برنامه ریزی برای لزوم توجه به اهمیت تولید محصولات کشاورزی ارگانیک، بطوریکه که حداقل ۲۰٪ محصول سالم با گواهینامه معتبرداشته باشیم با توجه به اینکه بسیاری از محصولات تولیدی کشاورزی کشور از درصد بالایی از باقیمانده سموم برخوردار می باشند.	توسعه تولید محصولات ارگانیک و سالم

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ردیف	شرح پیشنهاد	ضرورت
۷	تخصیص یارانه هدفمند به بخش کشاورزی در جهت تحقق خودکفایی، حمایت از زیربناها، قابلیت انعطاف در شرایط محیطی مختلف و ارتقاء سطح قدرت رقابت در بازارهای داخلی و بین المللی.	خودکفایی در بخش کشاورزی
۸	برنامه ریزی برای افزایش سطح زیرکشت محصولات زراعی و باغی بصورت کمی با نیاز آبی بالا در سایر کشورها.	اصلاح الگوی کشت با محوریت کمبود آب/ توسعه کشت فراسر زمینی
۹	برنامه ریزی برای مسأله بازاریابی محصولات دام و طیور در خارج از کشور (بخصوص روسیه و آسیای میانه) در جهت افزایش بهره وری و راندمان محصولات.	ارتقاء صنعت دام و طیور
۱۰	برنامه ریزی برای افزایش سطح مجتمع ها و شهرک های گلخانه ای بطوریکه در پایان برنامه ششم تولیدات گلخانه ای سهم ۳۵ درصدی از تولیدات کشاورزی را داشته باشند.	افزایش تولیدات گلخانه ای
۱۱	برنامه ریزی برای برون سپاری فعالیت ها به استانها و شهرستان ها برای بررسی معضلات و مشکلات بخش های مختلف کشاورزی و اختصاص بودجه به آن ها، بطوریکه باید در تدوین برنامه ها نگاه منطقه ای داشت.	مشارکت استان ها، شهرستان ها و برونسپاری فعالیت ها/تمرکز زدایی با هدف افزایش بهره
۱۲	برنامه ریزی برای بهره برداری از منابع آب کشور در هر یک از حوضه های آبریز با رعایت ظرفیت تحمل منابع آب در جهت تثبیت میزان استحصال از آبهای زیرزمینی با بیلان منفی و توسعه برداشت از آبهای سطحی و غیرمتعارف.	بهبود بهره برداری منابع آبی کشور
۱۳	برنامه ریزی برای کاهش پیوسته ضایعات محصولات کشاورزی در برنامه های سالانه و بلندمدت، بطوریکه شاهد این مطلب باشیم که تا پایان، ضایعات محصولات کشاورزی سالانه ۵ درصد کاهش یافته و به حداقل برسد.	کاهش ضایعات بخش کشاورزی
۱۴	برنامه ریزی برای توسعه کشاورزی و روستایی و توجه ویژه به برنامه ریزی جهت یکپارچه سازی اراضی یا ایجاد خوشه های کشاورزی وسایر روشها.	یکپارچه سازی اراضی
۱۵	ترمیم تراز تجاری بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی به نحوی تراز تجاری کشور در این بخش در پایان برنامه مثبت باشد.	حفظ منابع ارزی کشور و ایجاد درآمد ارزی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ردیف	شرح پیشنهاد	ضرورت
۱۶	تسهیل ورود موقت برای استفاده از ظرفیت خالی واحدهای صنایع تبدیلی و دسترسی قوانین مناطق آزاد به واحدها دارای ظرفیت صادراتی	افزایش بهره وری ، توسعه صادرات توسعه اشتغال از طریق افزایش ظرفیت ها
۱۷	تدوین برنامه جهش صادراتی در محصولات با استفاده کمتر از آب دارای ارزش افزوده بیشتر	توسعه صادرات غیر نفتی و ارزآوری
۱۸	تسریع معافیت مالیاتی بخش کشاورزی به صنایع تبدیلی	ایجاد مزیت رقابتی برای واحدهای اصولی و افزایش امنیت غذایی
۱۹	درج میزان آب مصرفی در اظهارنامه صادراتی و وارداتی و مبنای جداول بین المللی آب مجازی و تهیه تراز آبی در تجارت خارجی و ارزش گذاری آب در تولیدات محصولات کشاورزی و مبنای قیمت واقعی سرمایه گذاری در کشاورزی نوین	توجه خاص به کمبود آب در کشور
۲۰	تدوین استاندارد های مصرف آب در بخش کشاورزی و صنایع مرتبط و روشها با هدف کاهش مصرف آب و افزایش بهره وری- اجباری نمودن استانداردهای مربوطه به میزان حداقل ۳۰٪ در پایان برنامه (مشابه استانداردها و معیارهای مصرف انرژی) (تهیه و درجه بندی برچسب آب / شبیه برچسب انرژی)	بهینه سازی مصرف آب در کشور
۲۱	توجه خاص بخش بازرگانی محصولات کشاورزی با ایجاد صندوق های توسعه تجارت محصولات کشاورزی متعلق به کشاورزان بصورت تخصصی و عام با حمایت های متنوع از جمله منابع ارزان قیمت برای ایجاد مراکز عرضه مستقیم محصولات، بهینه سازی و برندسازی زنجیره ارزش و توسعه صادرات ، تهیه نهادهای، بذر و... و سپرده گذاری حداقل ۵۰٪ دولت در این صندوق ها .٪	حفظ منابع تولیدکنندگان بخش کشاورزی و مصرف کنندگان، کاهش هزینه ها و ضایعات بخش و توسعه صادرات